PAPERS
Nº88

Codi de lectura

Pàgines de fons blanc: textos escrits abans del 29 d'octubre de 2024.

Pàgines de fons a color, anotacions manuscrites i frases ressaltades: afegides a partir de gener de 2025.

PAPERS

N°88

«La vertebració del territori determina el curs de les històries humanes. En última instància, un territori és una interdependència d'elements en convivència. Les persones no podem viure deslligades de la nostra terra. En un escenari marcat per l'atomització digital i l'individualisme, és clau revitalitzar els projectes socials dels nostres barris. Fer de l'Horta Sud un lloc de trobada sobre la base d'un territori compartit sempre en transformació».

Emilio Sancho, donant de la Fundació

04.10.2024

Persones que fan possible l'activitat de la Fundació Horta Sud i que han donat el consentiment per fer públic el seu nom: Francesc Alos Alabajos / Ruth Badal Delgado / José Ferris March / Ramón García Pérez / Sergio Lluch Frechina / Jesús Martí Nadal / Antonio Mestre Jordá / Mónica Morillas Ubeda / Vicent Palacios Bellver / Santiago Peraita Ugarte / Ximo Planells Benedito / Paco Pons Alfonso / Maria Teresa Rodrigo Muñoz / Ángel Romero Sevilla / Emilio Sancho Andrés / Jaume Santonja Martínez / Xelo Santonja Ricart / Josep Maria Soriano Besó

Ens preguntàvem: «Què és un TERRITORI?». I ens responíem: «Un espai modelat pels desitjos que desperta en les persones de fer-hi coses juntes».

El cos i el cor de paper d'aquesta revista, estaven (i estan) enfocats a parlar de les formes de vida que desitgem, de les coses que podem fer-hi juntes per a millorar els llocs on vivim, de maneres potencials d'habitar i enriquir açò que diem «comarca», de memòries que ens parlen d'accions presents cap a futurs comuns i diferents. Un cos ple de possibles.

Així que vam decidir publicar aquest número tal qual estava previst, amb tots els continguts **escrits abans que la DANA ens girara el món del revés.** Hem assenyalat i reforçat les idees, les paraules i els fets que hui, a principis de 2025, tenen una transcendència excepcional, i hem afegit alguns texts què trobareu en pàgines de color, com aquesta introducció.

Ja m'has obert. Benvinguda, benvingut. Però no et quedes a la porta; passa, entra. M'has de conéixer al complet. Aquesta és la segona i última vegada que em dedique al TERRITORI.

El 28 d'octubre de 2024, un dia abans de la DANA, el número 88 de PAPERS estava fet; els textos escrits, les imatges seleccionades, les pàgines maquetades, la portada escollida entre una sèrie de fotos sobre les matèries essencials: aigua, pedres, terra i fang.

L'editorial començava així: «Ja m'has obert. Benvinguda, benvingut. Però no et quedes a la porta; passa, entra. Has de conéixer el meu cos al complet. Aquesta és la segona i última vegada que em dedique al TERRITORI».

La nostra previsió era portar la revista a impremta entre el 29 i el 31 d'octubre. Un parell de setmanes després hauríem replegat els 800 exemplars i començaríem la seua distribució.

Però PAPERS no hi va anar a la impremta. Es va parar, com tants altres projectes, com tot el nostre món. I nosaltres ens vam sumar a la voràgine de mans i de caps que intentàvem desesperadament aclarir la desfeta.

Va passar un mes i mig.

El 12 de desembre les persones que formem l'equip de la revista ens tornarem a trobar. Revisarem amb cura els continguts del número 88 aturat i ens vam adonar que, després del desastre, cada paraula escrita i cada imatge s'havien unflat de valor sociopolític i cridaven encara més fort per les vides bones que mereixem.

TERRITORI (II)

PRIMAVERA —ESTIU 2025

Les opinions expressades en la revista no han de respondre necessàriament al pensament de la Fundació Horta Sud com a entitat editora o de les entitats, empreses o persones a títol individual que col·laboren amb la Fundació.

L'HORTA SUD

Fitxa núm. 2

Divendres, dos del migdia i comença el cap de setmana. Vaig al Sopar d'Associacions de Quart de Poblet, des de ma casa és fàcil. Hi ha vaga en contra del genocidi que patix Palestina. Un metro cancel·lat, el següent amb retard. Baixe a Faitanar, perquè anem a la Plaça del Diamant. La nit continua, perquè he quedat amb amigues per anar a Catarroja. No puc arribar a Catarroja, Quart i Catarroja estan desconnectats. Mentida, es pot arribar passant per València. És tard, no es pot. Hem d'anar amb cotxe. Jo no tinc ni carnet ni cotxe, una decisió política que en estos moments està molt present. Acaba la nit a Catarroja, i ara? Fins a les 6:47 no passa el primer tren. Una vegada més, m'ha d'apropar una amiga al meu barri, són menys de 10 kilòmetres els que ens separen.

Dissabte. Vull anar a la Fundación Movimiento Ciudadano, hi ha una jornada ben interessant. D'acord, sols he d'agafar el metro a Manises. L'espai està a més de 20 minuts a peu del metro, busque altres vies: més lentes, complexes. No, no arribe. Baixe de casa i espere fins que passa un taxi. Amb diners, torrons, ja m'ho deia ma «uelita». Gaudisc de la xarrada de Valladares, es parla del futur, jo no puc parar de pensar en el present.

M'esperen a Castellar-L'Oliveral, un encontre organitzat per l'Associació Veïnal on parlen de l'espai, les transicions, l'horta i la mobilitat. Clar que m'interessa escoltar a les veïnes amb les seues experiències. Com arribe? No ha de ser tan complicat, són 15 kilòmetres. Busque al maps, i prenc consciència de la realitat: mínim 1 hora i 40 minuts en transport públic, passant per València, 3 transbords: metro, bus, línia groga fins EMT, EMT camines 8 minuts fins al metro... Cap opció té trellat, em fan tornar arrere per anar endavant, no entenc. I bici? Puc anar en bici? Oblidava que la burocràcia i les diferents empreses de bicis al territori m'impedixen fer-ho. Sincerament, em fa por també.

Que hipòcrita soc! Que poc conseqüent! Busque una parada de taxi a Manises, pregunte a una dona, em diu que no n'hi ha; pregunte a una parella de xiques: no, hauràs d'anar a l'aeroport. Què? A l'aeroport? No entenc, de sobte em trobe incomunicada amb un aeroport a pocs metres, que em fa tremolar el cos cada 5 minuts. No m'he acostumat al soroll dels avions. Curiós, seria més fàcil agafar un avió ara mateixa a qualsevol lloc del món que arribar a Castellar.

Finalment, i després d'esperar més de 20 minuts, un Cabify accepta el meu viatge. Jose, el conductor, m'ho diu: uff, vindre fins ací... Al final he acceptat perquè veia que no l'agafava ningú... Més de 20 € després, arribe a Castellar: una boda, el mercat, i un espai intergeneracional on es parla de territori i d'habitar-lo, com podem i com ens deixen.

En acabar anem passejant fins al Tremolar, a la seu de l'Associació Cultural. Que important compartir passejos, que et porten records, que són compartits, que són escoltats, des de la calma. Es pot veure la Ciutat de les Arts, des del costat de la sèquia. Quanta història en una estampa, paisatge que va canviant a casa pas i que conta el creixement d'una ciutat trencant els límits naturals...

Després d'una paella entre l'horta i la marjal i de parar atenció en un sentit oblidat com és l'olfacte, he de tornar a casa. La intenció continua sent utilitzar el transport públic, però les línies que passen per Castellar tenen una freqüència més baixa. També està bé no anar de pressa, però estic cansada. Una amiga torna a València, no em cal demanar-ho, tinc lloc al seu cotxe, m'apropa al barri. Tot torna a anar ràpid.

Es queden les reflexions, les idees, les lluites col·lectives, les cures, la xarxa d'afectes i les amigues, que sostenen les decisions polítiques que de vegades pesen més del compte.

03.10.2024

Aventures i desventures d'una corre-comarques sense cotxe

Dibuix: Manuela Peraita ➜

Foto: Enkantari (CC). Vies del metro entre Picanya i Paiporta després de la DANA. ➜

05.10.2025

La idea de despavimentar és simple: reemplaçar la major quantitat de formigó, asfalt o altres formes de construcció urbana amb plantes i terra.

La manera de fer-ho és comunitària: voluntariat de veïnes i veïns armats amb pics i pales, botes de protecció i guants.

Els objectius són imprescindibles: augmentar la taxa d'infiltració de l'aigua de pluja per evitar inundacions, refrescar els veïnats eliminant les illes de calor i augmentant les ombres amb arbres, evitar l'alliberament de tòxics volàtils de l'asfalt recalfat, ampliar l'hàbitat natural per a les aus, les abelles i les papallones, obrir finestres a les ciutats per a una major connexió amb el món natural.

Els exemples són nombrosos i emocionants:

— Portland (Oregon). En 2008 es crea l'associació DEPAVE.ORG i des de llavors han eliminat 33.000 metres quadrats d'asfalt. Actualment tenen convenis amb escoles, comunitats religioses, organitzacions socials i petites empreses per a implantar projectes d'ecologia urbana en tota la regió metropolitana.

— Ontario (Canadà). Green Venture és una altra ONG que, des de 2012, ha intervingut en diferents barris de la ciutat. Amb ajuda de més de 1.000 persones voluntàries ha transformat quinze espais urbans, dels quals ha retirat 1.585 metres quadrats de formigó a canvi de plantar 2.850 plantes natives.

— Lovaina (Bèlgica). El líder del projecte d'adaptació local al canvi climàtic, Baptist Vlaeminck, calcula que només en 2023 la retirada de 6.800 metres quadrats d'asfalt va permetre que 1,7 milions de litres d'aigua pogueren ser absorbits per la terra quan cauen les pluges.

— Melbourne (Austràlia). Des del projecte «Fes verd el teu carreró», liderat per professorat de la Universitat RMIT, proposen eliminar 11.000 places d'aparcament de la ciutat a l'aire lliure. Asseguren que «hi ha suficients estacionaments disponibles a les rodalies de la cuitat, però que eixos espais d'alliberats representen entre 50 i 60 hectàrees que haurien de ser finestres verdes, públiques i accessibles.

— Île-de-France (França). Des de la seua Agència Regional de Biodiversitat s'afirma que «França està oficialitzant la despavimentació». En aquesta regió ja s'han alçat 45.000 metres quadrats de formigó, acció inclosa en un pressupost estatal de més de 500 milions d'euros a projectes d'ecologia urbana. La responsable de l'Agència assegura que «tot comença quan la gent pressiona al seu govern i inicia aquestes converses a una escala xicoteta i local».

El 43,3% de la superfície total de l'Horta Sud està sota la cobertura artificial formada per teixit urbà, zones industrials o comercials, xarxes viàries, zones en construcció, aeroports i ports, abocadors, i instal·lacions esportives i recreatives. Una xifra molt superior a la mitjana de l'Estat espanyol en municipis de més de 5.000 habitants, que és del 16,2% (dada de l'Agenda Urbana Espanyola, del Ministeri d'Habitatge i Agenda Urbana)..

Terra desenterrada (1)

10.10.2024

↑
En juliol de 2023 més de 1.000 persones van participar en la despavimentació de l'aparcament ubicat junt a l'Església Morning Star (Portland). Hui dia en aquest espai hi ha un àrea de jocs naturals per a xiquets i xiquetes, un altra per a la gent gran de la parròquia i un hort comunitari. Foto: Elle Hygge

Fonts documentals:
—www.depave.org
—www.greenventure.ca
—BBC News Mundo. Article de Chris Baraniuk (18/03/2024)
—Suplement Ballena Blanca del Diario.es Article d'Andrés Actis (20/07/2024)

El que podria pas

↑
Carrer de Miquel Agraït, a Benimàmet, durant les obres de repavimentació que van tenir lloc l'any 2003. Foto: Santiago Peraita

14.10.2024

Hi va haver un temps que a Miquel Agraït, al barri de Benimàmet, a València, els cotxes van tenir l'entrada restringida. Les obres de repavimentació de la via van substituir unes rajoles antigues i desgastades per altres que quasi vint anys després encara hi són. Grises, d'eixes que rellisquen quan plou.

Miquel Agraït és un carrer de poble. Té cases de poble que es distingeixen pel color de les façanes, però també per l'olor que fan quan hi passes per davant.

Té habitants que són coneguts i se saluden quan es veuen, es feliciten les festes i es conten les coses del dia a dia. És un carrer on les dones grans ixen a la fresca, sobretot en estiu, quan comença a córrer l'aire. A este carrer es pinta el terra de colors quan passa la processó del Corpus, però també es fa un sopar a la fresca de tot el veïnat cada any. Abans, especialment durant el temps que les obren van aturar el trànsit, la vida es feia al carrer.

Recorde ser una xiqueta, treure una taula de càmping amb quatre cadires a la porta de casa, seure amb les meues germanes i les veïnes (cadascuna duia la seua cadira) i pintar, jugar a jocs de taula i menjar entrepans de llonganissa amb tomaca. Entre la nostra escena i la vorera del carrer hi havia tanques d'obres que restringien l'entrada als vehicles. Recorde que ens quedàvem fora durant hores fins que se sentia l'olor del menjar i sonava la primera sirena: *Ja està el sopar!*

A vegades fèiem cinema d'estiu al carrer. Mon pare duia el projector i cada veí i cada veïna el seu sopar i la seua cadira. Esperàvem fins que s'havia fet de nit i visionàvem el film en la paret del garatge que regenta un altre veí del carrer. Potser érem 20 persones i miràvem tota la pel·lícula sense cotxes que aturaren la història.

Uns mesos després, les obres van acabar i el paviment era nou i brillava. Però tornaren els cotxes. Nosaltres eixíem igualment, sobretot els caps de setmana, tot i que ja no era el mateix. Ens havíem sentit grans sent xiquetes perquè estàvem a soles al carrer, però, després de les obres, els pares, les avies i els tiets feien guàrdia per si venia un cotxe: «Si ve un cotxe, a la vorera, eh?», «Cuida de la teua germana», ens deia ma mare.

Pense en això i parle amb Júlia Gomar, de l'estudi Crearqció, perquè ella en sap molt d'aquest tema. Dels espais públics i també de com fer-los nostres.

La Júlia ens explica que l'espai públic té moltes capes, com una ceba. Que una d'elles és l'espai físic, com el carrer Miquel Agraït, però després hi ha més capes, com els usos per als quals està preparat l'espai, com un teatre o un camp de futbol. A més, a tot això s'afegeixen les normes que regulen l'activitat de l'espai. Perquè un espai siga comunitari, les capes s'han d'alinear d'alguna manera, que no vol dir que estiguen totes presents. Però sí equilibrades.

Si organitzar-se és fàcil i l'espai permet els usos, la iniciativa col·lectiva eixirà *espontàniament*, deia la Júlia mentre xarràvem per telèfon. Ella em posava exemples i la meua ment anava directament al carrer Miquel Agraït. Tot s'havia alineat. Les normes, en este cas restrictives pels cotxes, havien afavorit que un espai que no estava pensat perquè la gent s'hi ajuntara, com és una carretera, ho fora durant un temps. I ho va ser de manera *espontània*. Col·lectiva. Comunitària.

Aquelles obres van canviar el terra que trepitgem cada dia, però també van modificar l'ús d'un carrer, amb via pel trànsit motoritzat i vorera pels vianants. Van posar pilons per separar ambdós espais i van separar, simbòlicament, els drets d'ús per als cotxes i els drets d'ús per a la gent. Per contra, uns mesos abans, allà s'havia format vida i semblava que la carretera era una extensió més de les cases, un espai compartit que vam ocupar de manera imprevista.

De tota la conversa crec extraure que perquè un espai públic siga comunitari ha de ser possibilitador, permetre que hi passen coses. A Miquel Agraït van passar-hi coses, però: com hem de fer-ho per no deixar perdre tot el que podria passar ara mateix als carrers, places i pobles i que no està passant?

Júlia assenyala que els models actuals s'allunyen de l'espontaneïtat. **Estem buidant l'espai públic de coses que podrien passar.**

L'espai públic hauria de ser sempre comunitari, però cert és que els models de ciutat fomenten espais purament funcionals. És a dir, que tenen una funció: circular, aparcar, acollir contenidors... Això, sumat al poc temps lliure que tenim en un ritme de vida frenètic, gairebé sols ens deixa temps per a anar al bar i fer-nos un café ràpid amb una amiga.

Si vivim en un context de precarietat individual, provoquem la destrucció de l'interés per fer comunitat. L'oci es privatitza i les dinàmiques són cada vegada més individualitzades. Perquè hi haja comunitat, ha d'haver interés.

Perquè no ocupem les places? **Si no es dissenyen espais amables, la gent no hi va. No hi està. Moltes vegades sobredissenyem i la gent, al final, el que vol és estar a gust**, diu la Júlia.

Ser i estar. Tu i l'altra. Trobar-te amb qui no és com tu. Afavorir la diversitat. **L'actual model no potencia els barris diversos. Si no hi ha comunitats diverses, no es donen els conflictes de convivència, nutritius per a les relacions d'encontre amb l'altre**; perquè, sense diversitat, no hi ha trobada amb l'altre. Ho diu Júlia i el meu cap se'n va, de nou, a Miquel Agraït. Hi havia gent gran, gent xicoteta, adults i gossos. **Si sé que està la dona migrant, la dona gran o la família de Guatemala, sabré que existeixen, per molt que mai interactuem, perquè ells ja formen part de l'espai**, explica la Júlia.

La por a l'altre sembla ser una raó més per la qual la gent no ocupa l'espai públic. També la sensació de molestar i la falta de camins segurs. A Miquel Agraït eixir en patinet pel carrer o amb les bicicletes ja no era segur, perquè en qualsevol moment podia passar un cotxe i posar als xiquets en risc. Els nostres pares i mares ens ho feien saber. Eixa por, i altres que ens fan tancar-nos a casa, a vegades fins i tot amb murs, ens allunyen dels altres i eviten les tensions de la convivència.

El punt de conflicte és l'espai de trobada amb un altre. Mai podem renunciar a eixe espai perquè, si no, la comunitat serà tancada i mai diversa, diu la Júlia. O convivim o tindrem comunitats segregades. O dissenyem les ciutats com espais que deixen marge a la espontaneïtat o estarem cada vegada mes buits de comunitat i mai arribarem a saber allò que podria passar.

↑
Júlia Gomar és arquitecta i sòcia de la cooperativa Crearqció, des d'on «dialoga espais de vida amb la il·lusió per generar presents i futurs més compartits». Foto: Crearqció

«El que podria passar» anunciava, a l'article anterior, les possibilitats de construcció de comunitat que moltes vegades l'anomenat «espai públic» impedeix o no afavoreix per ser massa rígid, massa incòmode o massa allunyat de les pràctiques socials del lloc.

Després de la DANA, els paisatges i els espais públics de l'Horta Sud, així com les persones que hi vivim, han canviat. A un territori fet de nou per la mà de l'aigua desbocada, les activitats intrínseques de socialització i comunitat no han desaparegut, només han mutat. Per tot arreu sorgeixen exemples amb noves formes de fer llocs comuns dels espais trencats.

17 de novembre de 2024, Paiporta. Fotos: Eduardo Ripoll. ➔

Els paisatges ja no eren els mateixos, com tampoc ho som les persones que habitem l'Horta Sud, però les activitats intrínsiques de socialització i comunitat no van desaparèixer, sols van mutar.

Accions comunitàries després de la catàstrofe

S.O.S

CA LA BURRETA

↑ →
18 de novembre de 2024, Picanya. Fotos: Germán Caballero.

80

Durant 35 anys, el pati del col·legi Bertomeu Llorens de Catarroja va estar asfaltat. El paviment no oferia ombres, s'escalfava a l'estiu i les temperatures pujaven fins i tot dins les aules. En arribar les pluges de primavera i tardor, l'aigua no tenia prou espai per on córrer i es feien tolls. Xiquetes i xiquets jugaven damunt d'eixa corfa petrolífera i veien eixir els arbres per forats. Així va ser durant 35 anys.

Fins que va emergir una voluntat col·lectiva de transformació.

Telefonem a David Macià, director del centre, per a preguntar-li com va començar tot aquest procés i ens envia la foto d'un guardó, on es llig: «El projecte SERÀ 20-30 reconeix el treball del CEIP Bertomeu Llorens, i de tot el seu alumnat, en matèria de conscienciació i acció contra l'emergència climàtica, per haver esdevingut el centre educatiu amb major estalvi energètic del curs 2022-2023 a l'Horta Sud, gràcies a la implementació efectiva del projecte 50/50». El reconeixement incloïa un regal, i al centre van triar arbres.

«Teníem dues pistes pavimentades i no era necessari, amb una n'hi havia suficient per a l'esport donat el nombre d'alumnes que tenim. A més, entorpia el creixement dels arbres. Sabíem que si llevàvem el formigó baixaria la temperatura de tot el centre, es podrien plantar més arbres i hi hauria molta més ombra. Visitàrem el Col·legi Ballester Fandos de València i va ser inspirador per repensar el nostre pati. Allà havien creat zones naturals amb activitats per als nanos. Per això vam demanar arbres».

En 2023 la terra del CEIP Bertomeu Llorens va ser desenterrada.

Aquesta tardor de 2024 es plantaran 8 arbres al pati del col·legi, on ja hi ha un enjardinament en marxa i dos projectes per als cursos següents: una àrea de jocs amb fusta i la reconstrucció de l'aula natural.

«No és una qüestió de diners», conclou Macià. «Si fora pels diners el paviment seria més econòmic; els diners per a fer açò els hem arreplegat d'ací i d'allà, però la nostra voluntat és educativa. Els alumnes estan contentíssims perquè els agrada fer forats en terra, pujar a les arrels dels arbres, eixe contacte amb la natura és vital».

10.10.2024

Terra desenterrada (2)

Foto: CEIP Bertomeu Llorens de Catarroja. Procés de despavimentació i transformació del pati del col·legi, any 2023 →

El dimecres 5 de febrer de 2025, l'arquitecte Vicent Garcia va tornar al col·legi Bertomeu Llorens per a continuar la remodelació del seu pati, aturada per les inundacions. Després del desastre, el col·legi continua amb la idea de fer el seu espai exterior més vegetal, més amable i amb més arbres, dins d'un ambiciós projecte de renaturalització. Li preguntem al seu director, David Macià: I no heu pensat a posar un mur contra el barranc per a defensar-vos de les inundacions?

«No, no!!! Continuem amb la plantació d'arbres que teníem previst per al novembre de 2024 amb l'ajuda de la Fundació. Segons la conversa amb l'arquitecte, podrem fer eixa primera fase del projecte per a març o abril. Així que seguim endavant!».

El Bertomeu està acollint l'alumnat d'un altre col·legi de Catarroja, de manera que a hores d'ara la seua població s'ha doblat. «Ens hem adaptat», explica Macià: «Els nanos tenien moltes ganes de tornar al col·legi, la seua vida fora és encara prou caòtica, quan ixen d'ací el que veuen són els carrers encara bruts, els camions dels militars i tot el que queda del desastre. Però ací dins estan aïllats de tot això i estan contents. Per sort tenim l'espai que cal per a acollir-los».

Els edificis del Bertomeu Llorenç no van ser afectats per la barrancada, però el pati, que acabava de ser despavimentat, va rebre el fang i tot el que l'aigua portava. «Els militars ens van ajudar amb la neteja», continua Macià, «i una vegada llevat el fem i les deixalles vam veure que el fang havia deixat per damunt de la terra una capa més de terra, així que ara tenim un sol fi i ben preparat, que és just el que necessitàvem per plantar els arbres nous, els arbustos i la resta de vegetació».

L'aigua és vida, però en el sistema actual, és també negoci i interessos; un conflicte crònic a moltes regions. Les fonts hídriques, essencials als ecosistemes i a la nostra cultura, són habitualment sobreexplotades, víctimes d'interessos que ignoren els límits ecològics. Al nostre territori, associacions ecologistes denuncien l'afectació de rius i aqüífers per aquests motius, destacant casos com el riu Canyoles o la Marjal de Pego-Oliva, on la falta d'aigua per ús excessiu ja ha tingut un efecte directe als ecosistemes.

25.10.2024

Cabal trencat

Fotos: Els ponts sobre el barranc del Poio que van sobreviure a la DANA van convertir-se en punts de passos per a les persones voluntàries.
Totes les fotos d'abans de la DANA van ser fetes el 25 d'octubre de 2024, mentre que les posteriors van ser fetes el 10 de novembre de 2024, totes elles de Carles Desfilis. →

L'aigua és vida, però en el sistema actual, és també negoci i interessos; un conflicte crònic a moltes regions. Les fonts hídriques, essencials als ecosistemes i a la nostra cultura, són habitualment sobreexplotades, víctimes d'interessos que ignoren els límits ecològics. Al nostre territori, associacions ecologistes denuncien l'afectació de rius i aqüífers per aquests motius, destacant casos com el riu Canyoles o la Marjal de Pego-Oliva, on la falta d'aigua per ús excessiu ja ha tingut un efecte directe als ecosistemes.

La gestió de l'aigua esdevenia un problema i ara, després de la DANA i riuada del 29 d'octubre de 2024, s'ha fet més evident: els llits es desborden i causen graus afeccions materials i personals als nuclis urbans, agreujades per la falta de permeabilitat del sòl als camps i la greu desnaturalització dels cursos d'aigua. Aquest fenomen ressalta la desconnexió entre la gestió dels recursos hídrics i els criteris ambientals que, segons denuncien grups ecologistes, són obviats. «Ni cabals ecològics, ni que el riu siga riu, ni res». Una visió dels elements fluvials com a «**cintes transportadores**» d'un recurs a mercantilitzar: l'aigua. Així és com assegura Eva Tudela, de l'associació Acció Ecologista-Agró, que es tracten els recursos hídrics des de les autoritats responsables.

Els elements aquàtics, des dels aqüífers fins als rius i barrancs, modelen el territori, les persones i la societat. No és casualitat que els noms de les masses d'aigua siguen sovint compartits amb municipis. I tots necessitem l'aigua per existir com a tal. Quan aquesta falta per raons no naturals, com pot ser en els barrancs o rambles, queda altra cosa: una cicatriu oberta i seca que usualment es cura, almenys parcialment, en època de pluges o «excedents d'ús», sempre vist des d'un punt de vista mercantilista... Però que acaba reobrint-se.

Parlar de l'aigua significa parlar de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer (CHX), de les comunitats de regants, de la Direcció General de l'Aigua de la Generalitat Valenciana, dels cursos i dels ecosistemes. Quan s'ha de fer un repartiment de l'aigua, que «és de domini públic», es fa a través de concessions, suposadament, en sintonia amb qüestions ambientals i amb un seguiment per no superar els hectòmetres màxims. No obstant això, Acció Ecologista, la Justícia i fins i tot la mateixa Confederació han demostrat que no es compleix.

En juliol de 2024, el riu Canyoles, al seu pas per Xàtiva, va deixar de fluir. Es tracta d'un riu típicament mediterrani, amb un cabal irregular, però igual com hauria de ser el Túria, amb un mínim d'aigua contínua. La seua profunditat va anar baixant al llarg del mes fins que, abans d'agost, l'aigua era absent i fins i tot les basses residuals s'assecaven: fauna local i fins i tot en perill d'extinció, com les anguiles, moriren ofegades per falta d'aigua o per concentració de nutrients i temperatura als tolls. Va ser Acció Ecologista qui va denunciar la situació i recordar a les autoritats competents que es prengueren «les mesures que permeten garantir el cabal ecològic del riu Canyoles, fixat en 0,06m3/segon» entre la població de Canals i la desembocadura del Canyoles al riu Albaida. Pel camí, aigües amunt, diferents decisions han condicionat a favor dels interessos personals, d'agricultors o municipals, enfront de la supervivència d'un ecosistema i els seus habitants animals. I, gràcies al toc d'atenció, el cabal mínim va tornar: «El que passa és que, no sé com dir-ho, però és la política de l'aigua», assevera Víctor Navarro.

Després d'una tardor, hivern i inici de primavera lleugerament plujós en aquesta zona, l'aigua ha pujat el nivell. No obstant això, la proximitat de les afectacions de la DANA en barrancs i rius al nord, mostra com el patró de períodes de sequera greu i grans avingudes només empitjora el problema: l'entorn és menys resilient, queda més afectat i, per tant, més desprotegit davant la pròxima avinguda.

Bullent

Navarro, també d'Agró, està al capdavant d'una lluita «paradigmàtica» al voltant de l'explotació de l'aqüífer que alimenta la Marjal de Pego-Oliva. «Paradigmàtica» perquè assenyala com «el problema a Doñana, el Mar Menor, l'Albufera o la Marjal de Pego-Oliva és comú»: un ús de l'aigua per damunt dels recursos renovables de les masses d'aigua que repercuteixen negativament en l'entorn.

El Parc Natural de la Marjal de Pego-Oliva és un espai protegit que comparteix territori entre el sud de València i el nord d'Alacant. El nom oficial ja ho indica: és un espai «amb elements o sistemes naturals de particular valor, interés i singularitat, tant degut a l'acció i evolució de la natura, com derivats de l'activitat humana, que es consideren mereixedors d'una protecció

Un dels ponts de Picanya per sobre del Poio, enderrocat per la força de l'aigua. La força erosiva de l'aigua, en un sòl dur amb poques plantes (sota aquesta zona hi havia un pas subterrani d'aigua), ha deixat al descobert els ciments, que no han pogut aguantar. →

6
5
4
3
2
1

Murals de Lluïsa Penella des del pont que uneix Massanassa i Catarroja. Les imatges no es poden prendre des del mateix punt, ja que, encara que ha resistit, hi ha parts del pont que no es poden trepitjar per perill de caiguda. Les pintades, encara que amb canvis, han sobreviscut.

especial», tal com especifica la Llei 11/1994 de la Comunitat Valenciana. Això no obstant, constatat per informe pericial de la Universitat Politècnica de València, reconegut per la CHX i a causa d'abús per l'Ajuntament d'Oliva, el parc **ja ha sigut i és afectat**. Fins al punt de trobar un dels principals rius que l'alimenten, el Riu Bullent, **sec a temporades**.

Navarro, a través de demanar informació pel Síndic de Greuges i, fins i tot, arribar a la justícia, ha constatat una greu afecció a l'aqüífer que alimenta el Bullent «consentit per la Confederació i la Conselleria d'Agricultura». Segons relata, fa més de dues dècades es van fer dos sondejos molt prop del brollador d'on brolla el riu, els quals tenen avui dia una concessió de 440.000 m3/any per a abastiment, a nom de l'Ajuntament d'Oliva. Les dades, però, mostren un ús molt més elevat. Després d'haver d'insistir i arribar al Síndic, l'Ajuntament es va veure obligat a proporcionar les dades d'extracció d'aigua entre 2012 i 2021: d'un màxim legal de 4.400.000 m^3 per als deu anys, se'n van extraure 11.070.700m^3. Un total de 6.670.700m^3 il·legals *furtats* a la Marjal, un 151,6% més de l'acordat.

«Jo no en sé massa de legislació, però utilitze l'expressió *prevaricació omissiva*, és a dir, un deixament de funcions», assevera Navarro. Per a realitzar aquesta acusació es remet a les dades i condicions pròpies de la Confederació: la concessió està lligada a uns comptadors que han d'enviar les dades d'extracció a la CHX. «Llavors, han d'estar rebent les dades». No obstant, fins que no va portar la queixa al Síndic, l'entitat no va obrir expedient sancionador: una multa de «només 4.500 €» perquè no aprecien **«danys al domini públic hidràulic»**: «no ho acabe d'entendre. Estem parlant d'una massa d'aigua subterrània qualificada, des de fa molt de temps, en mal estat quantitatiu, és a dir, que es bombeja més que els recursos renovables».

«Doncs... No tens els mitjans per arribar a tot», resumeix Miguel Polo, qui des de 2021 es troba a la presidència de la Confederació Hidrogràfica. En preguntar-li pel control a les exportacions, assegura, «falta personal».

Per a aigües superficials, la majoria rius, la CHX controla l'ús de l'aigua a través un sistema automatitzat batejat com *Sistema Automático de Información Hidrológica (SAIH)*, que recull mitjançant pluviòmetres, mesuradors de nivells d'embassaments, aforaments i altres variables dels recursos disponibles i com s'utilitzen. El cas de les aigües subterrànies és diferent: funciona amb bombes i comptador que, simplificat, no és molt diferent del sistema a una casa: «És obligació de tot concessionari disposar de comptador al pou. Per això crearem fa uns anys un servei que s'ocupa de les concessions. Estem treballant a millorar tot el sistema de comunicació per part dels usuaris amb la Confederació», relata Polo.

No obstant, «aquests sistemes encara no ho abasten tot», assegura. El president de la Confederació assenyala que, mentre es millora el sistema, consums que consideren *irrellevants* no es controlen, almenys, de forma periòdica. Segons relata, la Confederació agrupa en quatre escales les concessions: de més d'1,5Hm^3, entre 1,5Hm^3 i 500.000, entre 500.000 i 20.000, i de menys de 20.000. El cas d'Aigües de Bullent i l'afecció a la Marjal de Pego-Oliva està al tercer grup, fora dels dos primers que són dels que estan «més controlats». Diferent seria si es tingueren en compte les extraccions il·legals que s'han fet al brollador del Bullent: **passaria al segon grup**. «Anem avançant i recollint més dades i controls, pas a pas... Però si hi ha una denúncia, s'accelera», comenta en repassar el cas de Bullent.

El brollador d'aquest riu, curt -de només set quilòmetres- però amb una gran importància per a la Marjal, es troba en un enclavament *diferent* a l'habitual: directament al marge d'una carretera i davant d'unes cases i un bar. Segons l'estiu, ja des de 2002, com va constatar un estudi previ a la concessió tractada en aquest reportatge, es certificava que en juliol era habitual que l'aigua desapareguera. Dit d'altra manera: «Els recursos renovables s'esgoten», com assevera Navarro. Això ha continuat passant, aquest mateix 2024, i ara de nou s'ha constatat, per una nova denúncia d'Acció Ecologista-Agró, que les extraccions per damunt del límit legal continuen. Des de la Confederació tenen clar que si no es pot dir que hi ha sobreexplotació a l'aqüífer és «perquè no ha superat el recurs disponible», és a dir, que està en «bon estat». Navarro i Agró, amb les denúncies i un informe pericial en mà, opinen diferent: «Constata, demostra, que hi ha hagut danys al riu Bullent i, evidentment, a la Marjal. No és un problema com ha passat o continua passant a Doñana... Es tracta de no arribar».

Un dels ponts de Picanya per sobre del Poio, enderrocat per la força de l'aigua. La força erosiva de l'aigua, en un sòl dur amb poques El Barranc del Poio a l'altura de Picanya, on estava naturalitzat. La segona foto no s'ha pogut fer des del mateix lloc: ja no existeix el pont. I així passa amb els dos següents, que es troben, a trossos, pel mateix barranc. →

«Canalitzat i net» per afavorir la circulació d'aigua per un costat; «naturalitzat i amb plantes» per millorar l'absorció d'aigua al subsol i propiciar un curs de l'aigua més tranquil. Aquestes dues posicions enfrontades estan separades per metres: el Barranc del Poio està naturalitzat a Picanya per a, en arribar al curs entre Massanassa i Catarroja, trobar grans murs i sòl de ciment.

Aquests murs i sòl amb angles de 90° tan poc naturals —però amb l'avantatge de convertir-se en espais d'expressió artística—, veritablement faciliten un curs de l'aigua més ràpid en l'espai «artificialitzat». No obstant això, comporten una pèrdua de biodiversitat i infiltració d'aigua, a més de l'impacte paisatgístic i l'aportació a incrementar l'efecte «illa de calor».

La gestió del Poio és exemple de la tensió entre la necessitat moderna de controlar les crescudes d'aigua a causa de construir tan a prop dels cursos, i la consciència cada vegada més estesa de renaturalitzar espais i respectar els cicles naturals. En un context d'emergència climàtica, s'ha d'avançar en un equilibri entre el respecte a la natura i la convivència urbana.

← Murals de Lluïsa Penella des del pont que uneix Massanassa i Catarroja. Les imatges no es poden prendre des del mateix punt, ja que, encara que ha resistit, hi ha parts del pont que no es poden trepitjar per perill de caiguda. Les pintades, encara que amb canvis, han sobreviscut.

L'any 1965 es va aprovar el pla urbanitzador de la Devesa del Saler que promovia l'aleshores batlle franquista de València, Adolfo Rincón de Arellano. El projecte pretenia la construcció de 24 hotels, 12 aparthotels i 2.256 apartaments en 56 torres. El definien com «un conjunt turístic de luxe» sobre 870 hectàrees de bosc amb més de 10 kilòmetres de platja. Incloïa, entre d'altres equipaments, nombrosos bars, un teatre a l'aire lliure, una venta taurina, una església, un parador, un camp de golf i etc. Les obres, a poc a poc, van començar a principis dels 70.

L'estiu de 1974 va nàixer a València un dels primers moviments ciutadans d'Espanya i probablement el primer de caliu ecologista: **El Saler per al Poble**. Al principi es manegaven en la clandestinitat, però encara i tot va tindre un important suport veïnal i d'estudioses. Es van replegar 15.750 signatures en contra de la urbanització prevista, una xifra increïble en la dictadura. La seua campanya va ser recolzada pel diari Las Provincias i quan la va replegar Félix Rodríguez de la Fuente en TVE va fer esclatar el clamor popular.

En 1982 l'Ajuntament democràtic encapçalat pel socialista Ricard Pérez Casado va aprovar el Pla Especial Protector de la Devesa i en 1986 la Generalitat Valenciana va declarar el Parc Natural de l'Albufera, on estava inclosa la Devesa.

D'aquell pla monstruós aturat per l'acció de la societat organitzada en queden restes en peu: l'Hotel Sidi Saler, hui dia abandonat i en estat deplorable; els bloc d'apartaments, alguns dels quals estan quasi buits i mantenen com a privats espais confrontants que haurien der ser d'accés públic (segons reclamen les entitats ecologistes), i el Parador Nacional amb el camp de golf que ocupa més de 6.000 metres quadrats.

A finals dels anys 80 i principis dels 90 estaven en marxa els treballs de regeneració per la urbanització que ja s'havia dut a terme abans de la paralització. Es van recuperar els sistemes dunars arrasats i es van alçar tones d'asfalt dipositat sobre la terra, entre els pinars, que haurien sigut els futurs carrers , carreteres i camins del complexe turístic. Hui dia El Saler és un bosc despavimentat.

«L'índole intrínsecament insostenible del desenvolupament s'ha convertit ja en un saber comú, i és precisament aquest saber el que crea el sentit que una altra història ha començat», escriu en 2017 la filòsofa i historiadora de la ciència Isabelle Stengers.

Terra desenterrada (3)

↑
La terra boscosa de La Devesa del Saler emergeix entre els primers edificis construïts pel pla urbanístic que l'acció social va aconseguir aturar. Foto: La Vanguardia

Fonts documentals:
—Revista Mètode, Universitat de València. Article de Anna Mateu i Martí Domínguez (15/07/2011)
—elDiario.es. Article d'Adolf Beltran (30/05/2017)
—La Vanguardia. Article de Raquel Andrés Durà (05/06/2017)
—Carles Dolç: «Del Saler al Túria». Pruna Llibres / El Magnànim. València, 2021
—Isabelle Stengers: «En tiempos de catástrofes. Cómo resistir a la barbarie que viene». Ned Ediciones (Nuevos emprendimientos editoriales) Barcelona, 2017

De la protesta a la proposta, i de la proposta a l'acció. Ja fa anys que el moviment associatiu va comprendre que la protesta, sempre legítima, demanava també reflexionar sobre propostes alternatives. Que, tot i ser necessari, no era suficient únicament indicar quines eren les coses que calia canviar. Calia també proposar com fer-ho. Plantejar models alternatius és l'única forma d'obrir nous marcs de pensament, nous horitzons de futur.

Ara bé, la proposta tampoc és sempre suficient. Per aquest motiu, són molts els casos en què el moviment associatiu ha decidit donar un pas més: passar a l'acció. Es tracta de fer possibles aquests nous horitzons de futur. Demostrar que no sols són viables, sinó també desitjables i, fins i tot, necessaris. Reapropiar el territori per convertir idees utòpiques en presents replicables, d'escala local però amb mirada global.

Açò pot passar, sovint, per comprar terres, espais, ferramentes... Adquirir col·lectivament una propietat per a transformar les relacions que s'hi donen. Trencar lògiques. Una compra col·lectiva que trenque amb dinàmiques especulatives; que recupere sabers, preserve ecosistemes o enfortisca la vida comunitària.

Es tracta també de mirar al futur. De tractar de garantir una llarga vida de l'associació i de l'activitat que es desenvolupa. Pensar a llarg termini. Un poc com si es tractés d'una economia particular o familiar: tractar de tenir estalvi, no destinar tots els diners a produir activitat, sinó també enfortir les estructures i capitalitzar-se.

04.10.2024

(RE)APROPIAR-NOS EL TERRITORI
És possible, i està succeint!

Les falles són model: a l'Horta Sud, moltes tenen local en propietat o han negociat lloguers de llarg termini. Durant l'emergència per la DANA, igual com va passar durant el confinament per la COVID-19, van servir de centres logístics i d'ajudes comunitàries.

↑
Foto: Falla Mont de Pietat de Xirivella.

Un espai obert (i en propietat): la primera pedra

Fa més de quatre dècades, un bon grup de persones vinculades al moviment veïnal del barri de Sant Francesc, a Manises, van tenir-ho clar: calia garantir el futur del barri. Açò requeria diverses accions essencials, entre elles disposar d'un local que donés cobertura a tot el moviment associatiu del barri. A través d'aquesta inversió, i sota el paraigües de la **Fundación Movimiento Ciudadano**, l'espai comunitari d'aquest barri aglutina a tot tipus d'associacions: veïnals, culturals, musicals, d'oci educatiu...

La mirada d'aquelles persones, que van pensar no sols en el present o en els anys pròxims, han fet possible que, a dia de hui, el barri seguisca sent bressol de tot tipus d'associacions i dispose d'una gran programació cultural i d'activitats. A més, va facilitar que totes les entitats que s'hi concentren puguen hui mirar més fàcilment cap al futur, disposant ja d'un local on reunir-se i compartir.

A pocs quilòmetres de distància, a Burjassot, és l'**Associació Cultural Bassot** qui ha decidit enguany fer un pas similar: després de més de tres dècades estant de lloguer, han decidit adquirir un local en propietat, que puga garantir «la continuïtat del Bassot amb un nou local obert a la comunitat popular de l'Horta». Per fer-ho, lògicament, necessitaven finançament. Era imprescindible mobilitzar a la comunitat per aconseguir-ho. Per açò van obrir una campanya de micromecenatge a la plataforma Goteo.

Necessitaven mínim 19.000 € per posar-ho en marxa, i 23.000 € com a òptim. Amb la primera part, podrien pagar l'ITP de l'immoble i fer les obres essencials. Disposant dels 4.000 € restants, podrien comprar nou immobiliari i millorar altres aspectes del local. Finalment, n'han aconseguit recaptar 24.000. Un nou local comunitari a l'Horta Nord serà en breu realitat.

Un altre exemple molt present d'aquesta pràctica al nostre territori són els Casinos, associacions culturals i recreatives posades en marxa durant el primer terç del segle XX i que, a dia de hui, continuen funcionant. A l'Horta Sud trobem casinos (o ateneus) a molts dels nostres municipis: Alaquàs, Alfafar, Benetússer, Beniparrell, Massanassa, Paiporta, Picanya, Quart de Poblet, Sedaví...

En eixe sentit, hem de destacar els casinos musicals com els d'Alfafar i Sedaví, creats per les societats musicals a partir de la banda i l'escola i que han esdevingut espais de sociabilitat per a altres entitats, tot cobrint activitats culturals, esportives i cíviques.

Tot i haver adaptat en molts casos la seua activitat, els Casinos segueixen sent, a dia de hui, espais plens de vida i activitat amb moltes persones sòcies que serveixen de punt de trobada del món associatiu i que esdevenen seu de diverses entitats.

L'efecte d'aquesta realitat es va veure clarament des del primer moment de l'emergència després de la DANA, quan les diferents entitats integrades a la Fundación Movimiento Ciudadano van organitzar-se per ajudar a la zona zero en neteja i enviament d'ajuda de primera necessitat. Ho van fer amb un gran treball de coordinació intergeneracional: les persones joves, posant el cos en la neteja dels municipis afectats; les persones més majors, encarregant-se de la logística, la intendència i els desplaçaments de les joves. I, al mateix temps, convertint-se en punt de recepció i repartiment de productes de primera necessitat.

Salvar el territori en perill: arrels i reconnexió amb la terra

Defensar el territori reclama passar a l'acció, i més en un context com l'actual d'emergència climàtica. A **Acció Ecologista Agró** porten anys treballant en aquesta línia i tenint-ho clar. Quan van començar els treballs a la Marjal d'Almenara, fa una trentena d'anys, aquesta estava en risc de desaparició, mentre que ara es troba en una situació d'«excel·lència mediambiental». Durant aquests anys han comprat horts de tarongers i els han restaurat com a brolladors naturals, com és el cas dels Ullals de Cavanilles i de Quartons. Es tracta, tal com diuen des d'Agró, de «custodiar el territori en llocs estratègics».

Continuant en aquesta línia, des de la mateixa associació van iniciar l'any passat una campanya de micromecenatge per comprar i protegir la Muntanyeta de La Ràpita. Fer que La Ràpita «siga de totes i tots», i que «siga un corredor ecològic que connecte esta zona humida Ramsar d'importància internacional amb les muntanyes litorals del Palància-Belcaire», podent arribar a establir-hi també un centre d'interpretació. El camí per aconseguir-ho no serà senzill, i actualment el procés es troba en via judicial. Així i tot, siga quin siga el final d'aquest camí, a Agró ja pensen en alternatives, i en la possibilitat de compra de «qualsevol lloc estratègic dins del ZEC Marjal d'Almenara o de zones de connectivitat ecològica als voltants».

De forma similar, la **Fundació Mans al Terra** d'Albal també treballa amb la premissa de custodiar, pam a pam, el territori. Per fer-ho, han creat un fons col·lectiu per a l'adquisició de terres productives o potencialment productives i la cessió del seu ús a persones o col·lectius interessades en el desenvolupament de projectes personals o de negoci, sempre que estiguen «compromeses amb la regeneració de la biodiversitat del sòl».

Es tracta, al cap i a la fi, de «reunir terres per evitar l'especulació i la pèrdua del sòl, regenerant el sòl i sempre des de la co-propietat de totes les associades».

Els casinos, molts d'ells plenament afectats per la DANA, s'han convertit, igual que els casals fallers, en espais de referència de la gestió de l'ajuda en la fase d'emergència.

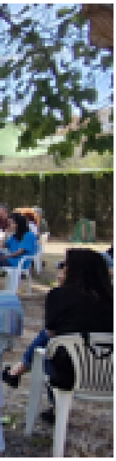

←
Quan arriba la tardor, les instal·lacions de la Fundación Movimiento Ciudadano, a Manises, acullen l'Escola de Ciutadania, on es reflexiona sobre els reptes col·lectius de present i futur.
Foto: Laura Garrido

↑
L'Ullal de Quartons, a la Marjal d'Almenara, és una zona de reserva del vedat general de caça de la Llosa des de 2015, quan Acció Ecologista-Agró i La Coloma, associació de caça, van arribar a un acord que permet que la fauna silvestre puga viure i reproduir-se tranquil·lament. Foto: Agró

On va la joventut? Crear alternatives no consumistes

Cotxes, prohibicions de jugar al baló i espais públics monopolitzats per establiments privats de restauració són cada vegada més freqüents. Una tendència que dificulta una vivència no consumista de l'espai públic i la creació de xarxes i relacions comunitàries. Davant d'aquesta realitat, l'oci educatiu juga un paper clau i necessita, evidentment, gaudir d'espais per a què els i les joves puguen desenvolupar les activitats.

Bon exemple d'açò n'és la **Fundació Scout Sant Jordi**, que enguany ha arrendat un terreny agrari per un període de trenta anys a Picassent, que es convertirà en el Centre Scout L'Almud. Amb aquesta adquisició a tres dècades vista, l'entitat podrà oferir «zones per a realitzar excursions i acampades pel moviment juvenil i especialment de l'associacionisme escolta», en terrenys que es trobaven en estat d'abandonament.

Aquesta acció, però, no és una pràctica aïllada en l'entitat. Se suma a les finques rústiques de les quals disposa, una a Serra (La Moreria), i l'altra a Moixent (Centre Scout Casa Oràa). D'aquesta manera, poden oferir els espais «per a l'ús d'entitats i institucions educatives, que de forma preferent desenvolupen projectes educatius sense ànim de lucre».

Amb una intenció similar, a Castelló, trobem el projecte de **La Maranya**. Varies entitats d'oci educatiu han ajuntat diners per adquirir i construir un espai de referència en matèria de treball educatiu amb la joventut de la ciutat. Un exemple de bona planificació econòmica.

Activitat en el recinte del Centre Scout L'Almund de Picassent que està construint la Fundació Scout Sant Jordi al terme municipal de Picassent. Foto: FS. Sant Jordi. ↑

L'associació de Cases de Joventut de Castelló, l'extingida Casa de Joventut de La Maranya a Benicàssim, diverses associacions d'alumnat i algunes persones clau en la comunitat van detectar l'any 2012 que fer tota l'activitat sociocultural en locals municipals cedits en precari no era la forma adequada d'estabilitzar les associacions. Per açò, van dissenyar un pla d'estalvi a deu anys vista, i van establir una aliança amb una fundació comunitària, Novessendes. Aquest pla va culminar amb l'adquisició d'un baix de 155 metres quadrats a un dels barris amb més perspectiva de població adolescent i juvenil en augment de la ciutat. No només l'adquisició, sinó també la reforma, han suposat una inversió important per a totes, però s'espera que durant el mes de novembre d'aquest mateix 2024 ja arribe la inauguració d'aquest nou local.

La trajectòria de totes les associacions en locals cedits o llogats, ha implicat tradicionalment que la seua gent assumia reformes de forma voluntària, amb el sistema de peonades, i pagades a cop de *Verkami* i *Goteo*. *Fins* i tot per a posar plaques solars en locals com el que anteriorment tingueren en Benicàssim. Per açò, passar a tindre un espai més que decent, amb calefacció i disseny d'arquitecte, asseguren, dóna dignitat a les persones: «ha transformat l'autoestima de totes les activistes vinculades».

Aquest tipus de procés sembla que ja no té aturador: «si la gent es sent propietària, es fa responsable. Si la gent es sent orgullosa, ho explica, i contagia».

L'espai de Castelló ja està finalitzat i en marxa. Aquest és el seu aspecte final. Foto: Victor Escoin. →

Són les vuit de la vesprada pocs dies abans del canvi d'hora d'hivern, així que ja és quasi de nit. El polígon de Manises, com tants arreu del territori, està a aquesta hora en penombra, amb la maquinària apagada... Però amb banda sonora. Diverses portes de naus estan obertes i dins, als llindars o fins i tot practicant en moviment, assagen les bandes de música del municipi. És el cas de l'associació Banda de Trompetas, Tambores y Dulzainas de la A.C. Falla Manises, que es troba preparant la cercavila de les pròximes festes. Al polígon troben un espai que està a Manises, però alhora apartat i que permet que practiquen sense molestar. És la perifèria, un espai «abandonat» en polítiques, però aprofitat per la gent que troben ací oportunitats, vertebrant territori.

02.10.2024

Un ús (alternatiu) de la perifèria

900 92 86 86
Alquilame
loxamhune.com
37

10 de gener de 2020. El temporal Gloria arrasa la costa mediterrània espanyola, deixant al seu pas tretze víctimes mortals i infinitat de danys i desperfectes. A la Comunitat Valenciana es desborden els rius Xúquer i Gorgos i diversos municipis sol·liciten del Govern la declaració de zona catastròfica. **A Bellreguard la tempesta alça el formigó del passeig marítim** i deixa a l'aire la sorra abans soterrada: així trau a la llum els ciments de l'antic passeig, destrossat fa anys per una borrasca anterior, i tornat a reconstruir 20 metres més enrere.

24 de gener 2020 El Col·legi Oficial de Geòlegs difon un comunicat: «Els temporals de Llevant són fenòmens relativament freqüents, però amb un litoral tan antropitzat per infraestructures i habitatges en primera línia i uns rius i rieres que no impliquen sediments, estem impedint la renovació natural de les platges. Allí on siga possible caldria llevar infraestructures i habitatges de la primera línia de platja i traslladar-les cap a l'interior».

25 de gener de 2020. Àlex Ruiz, aleshores batlle de Bellreguard, publica al seu Facebook: «Una qüestió que la gent comença a demanar-nos que ens plantegem: que es donen solucions, si no definitives, sí amb trellat, de revertir els passeigs marítims, de tornar a la natura el que és seu i de no malbaratar milionades cíclicament engolides per la mar, com a Bellreguard. Glòria ens ha obert el debat: Què hi fem?»

25 de maig de 2020. La Demarcació de Costes inicia els treballs de retirada del passeig marítim de Bellreguard, alliberant de formigó al voltant de 360 metres quadrats de platja.

8 d'agost de 2022. Milers de persones es concentren a les platges valencianes convocades pel moviment Som Mediterrània, que aglutina a més de 30 associacions de la Comunitat Valenciana, Andalusia i Múrcia per la regeneració de les platges. Demanen al Ministeri que canvie la Llei de Costes per a frenar l'erosió de les platges. Des de l'associació Salvem les platges al Sud de Gandia expliquen: «Els embassaments construïts per l'Estat a mitjans del segle XX i el creixement de les construccions portuàries han alterat profundament el transport de sediments dels rius i les corrents litorals». Per aquesta raó les platges al nord de l'espigó creixen i les del sud, com Bellreguard o Pinedo, estan en recessió o devastades.

24 d'octubre de 2023. La Demarcació de Costes de València conclou els treballs d'ampliació fins a 120 metres de la platja entre Pinedo i El Saler, que en alguns trams s'havia reduït a només 30 metres. Per a fer-ho, s'han extret vora 3 milions de metres cúbics de sorra del banc submarí front a Sueca i Cullera i s'han afegit a la línia de platja. «Amb aquesta actuació podrem tornar a gaudir de les platges que teníem en els anys 70», va declarar el cap de la Demarcació, Eugenio Jiménez: «Es confia que açò serà suficient per als pròxims 50 o 60 anys».

10.10.2024

Terra desenterrada (4)

L'alteració de la geologia dels rius, els barrancs i les platges és una pràctica habitual des de fa dècades. «Domesticar» la natura per a que permeta un creixement insostenible. Crear escenaris, pensar a curt termini, no valorar els danys als ecosistemes. Serà aquesta la manera d'actuar en la reconstrucció després de la DANA?

↑
Les màquines desmunten 360 metres quadrats de passeig marítim a Bellreguard. La sorra es desenterra. Foto: Sergi Sapena

Fonts documentals:
—elDiario.es. Articles de Sara Acosta (24/01/2020), Toni Cucarella (25/05/2020)
—Las provincias. Article d'A. Talavera (11/09/2023)
—Levante. Article de Toni Álvarez Casanova (24/01/2020)
—El Pais. Article de Ferran Bono (24/10/2023)
—Diari Serpis, article sense signar (setembre 2022)

Transformacions violentes del territori

«Territori és l'espai que ocupa un cos viu mitjançant els afectes dels quals és capaç.

Els éssers humans, els animals, les plantes, posseeixen un territori que no es delimita per contorns fixos, sinó que està en continu moviment perquè està determinat per la força vital de cadascú.

Un territori no es delimita des de fora, no és una propietat privada.

Cadascun busca el seu propi territori fins quan entra en una habitació nova: busca el lloc en el qual estarà millor.

Quan no actua la violència dels altres, el territori creix fins al límit de les seues pròpies forces.

—**Maite Larrauri:** *El deseo según Gilles Deleuze. Filosofía para profanos.* Editorial Tándem.

Un río cambia de cauce. Un programa sobre la solución Sur de Valencia

Direcció: Ricardo Blasco (1970 / 50 min.)

Font: Confederació Hidrogràfica del Xúquer

Documental històric produït per Televisión Española, Confederación Hidrográfica del Júcar i Ajuntament de València. Restaurat i conservat a l'IVAC La Filmoteca. Secció de conservació – Arxiu fílmic
Director fotografia: Mario Pacheco de Usa, Julián Arreo
Muntatge: Manuel Presa
Música: Miguel Asins Arbó
Disponible en: Youtube

(Fragment del guió original) «Se excavaron unos 10 millones de metros cúbicos de tierras. Así pudo plantarse el punto kilométrico 0 allí donde se inicia la desviación del río entre los poblados de Manises y Quart de Poblet, mucho antes de llegar a la capital, y abrir, desde este punto, el amplio foso del nuevo cauce a través de tierras de labor de la certísima huerta valenciana. Naturalmente, hubo que proceder previamente a una justa valoración de los terrenos afectados. No menos de 400 hectáeras y 836 viviendas resultaron afectadas en el nuevo trazado del río. Y si se piensa que en la huerta valenciana se dan al año tres cosechas por término medio, se comprenderá que evaluar la expropiación haya sido una tarea árdua y delicada, llegando a suponer un acre asunto. Pero era imprescindible: unos pocos debían sacrificrase en bien de muchos. La desaparición de aquellos ricos campos cultivados, por los que pronto iba a abrirse el ancho cauce del nuevo río, era una garantía de que Valencia ya nunca más padecería la angustia y el dolor de las seculares riadas del Turia».

Llavors. Vam voler soterrar-nos però no sabien que érem llavors

Direcció: Alba Pascual Benlloch (2024 / 1h.)

Un documental de:
La Cosecha Comunicación
Idea original:
Toni Silva
Guió i producció:
Toni Silva, Alba Pascual Benlloch
Producció executiva:
Perifèries del Món
Disponible en:
Filmin.es

06.10.2024

En la dècada dels 90, van tenir lloc diversos projectes urbanístics a València que van canviar la fisonomia de la ciutat. L'urbs es va expandir afectant grans superfícies d'horta periurbana. Centenars d'hectàrees d'horta productiva van sucumbir sota l'asfalt. Moltes famílies que habitaven històriques alqueries es van veure forçades a abandonar els seus habitatges i una forma de vida arrelada en la terra que ja conreaven els seus avantpassats. Dos dels seus protagonistes, que van viure aquests fets sent molt joves, ens mostren històries de desarrelament però també de lluita, superació i resiliència.
L'Horta del Pouet a València va desaparèixer totalment en tres anys, del 1997 al 2000.
Els que van ser 60.000 m^2 d'horta productiva es troben ara sota diferents avingudes, el complex urbanístic Nou Campanar i el zoològic d'espècies exòtiques Bioparc.
Per a dur a terme els diferents projectes van haver de derrocar 20 alqueries, algunes d'elles datades en el segle XVI. Les famílies que les habitaven van ser expropiades.

A tornallom

Direcció: Enric Peris i Miguel Castro (2005 / 48min.)

Premis:
Millor documental
en els VII Premis Tirant
Guió i fotografia:
Enric Peris i Videohackers
Música:
Calabruix, Skaparàpid
Productora:
Videohackers
Disponible en:
Youtube (Creative commons)

06.10.2024

A Tornallom, que en el llenguatge de l'horta significa intercanvi de faenes sense diners, narra la lluita per la defensa de la pedania de La Punta. Allà vivien més de 200 persones que van ser desallotjades, les alqueries enderrocades i els camps destruïts per deixar espai a la Zona d'Activitats Logístiques (ZAL) del port de València, projectada sobre 600.000 m^2, la majoria d'horta, sense conclusió més de 20 anys després.
Els protagonistes principals són els veïns de tota la vida i joves vinguts de la ciutat i que ocupen alqueries deshabitades. Els veïns i els joves representen cultures molt diferents però això no els impedirà entendre-se'n en allò fonamental: protegir La Punta. Aquest documental ens permet apropar-nos als estils de vida tradicionals de l'horta i conèixer la profunda indignació, la indefensió i els patiments de les persones que van a ser desposseïdes. La pel·lícula inclou imatges de manifestacions i accions de protesta, declaracions de les autoritats, opinions com la del sociòleg Josep Vicent Marqués, l'enfrontament entre executors i defensors i, finalment, la desaparició del barri en 2003 i una inefectiva reubicació del veïnat.

Les terres de l'Horta Sud es van començar a conformar per plegaments i erupcions durant l'era Mesozoica, en concret en el període Triàsic, que arranca més de 200 milions d'anys enrere. D'aquells temps són també els primers dinosaures.

Fa 23 milions d'anys, durant l'era Cenozoica, el Mediterrani es va dessecar. Més endavant es va tornar a omplir d'aigua i, en algun moment del actual període Quaternari, datat fa 2,8 milions d'anys, Homo habilis va xafar l'Horta Sud.
Des de fa només 11.500 anys vivim a l'època anomenada Holocè, dins la qual l'Homo sàpiens ha desenvolupat de manera progressiva una civilització que ha aconseguit el domini sobre tots els éssers i totes les coses no humanes. Ara estem al centre de l'escena: vivim l'Antropocé.

Com a protagonistes, la nostra activitat és la causa de profundes alteracions de la vida en la Terra, degut sobretot a l'extracció i cremació de combustibles fòssils, la desforestació, l'explotació dels recursos naturals i les descomunals demandes d'aigua. Els canvis són de tal envergadura que ja no és possible tornar a l'estat original.

Mentrestant, a 5.000 kilòmetres de profunditat, el centre de la Terra balla. És una esfera de ferro quasi pur amb les mides aproximades de la Lluna i està desaccelerant-se. Ho demostren un grup de científics que han estudiant les erupcions volcàniques dels últims 200 anys. Asseguren que el nucli està girant més lentament que el mantell exterior; des del 2008 fins a hui, la seua velocitat s'ha reduït unes tres vegades i ara gira en sentit contrari respecte la superfície.

No és la primera vegada que passa. Milers de voltes al llarg del seu temps geològic la Terra s'ha accelerat i desaccelerat perquè és un ésser dinàmic. Els efectes d'aquest gegantesc moviment són imperceptibles en la nostra vida quotidiana; per exemple, pot alterar la durada d'un dia en mil·lèsimes de segon. Seria una bobada sense importància si no fora perquè aquest procés, provocat per l'anell líquid que envolta el nucli de la Terra, genera el camp magnètic que ens ~~protegeix de la radiació de l'espai i~~ garanteix la vida. **Vivim en un planeta que balla però encara no sabem ballar.**

Cotxes amuntegats a l'Horta Sud el 10 de novembre de 2024

«L'índole intrínsecament insostenible del desenvolupament s'ha convertit ja en un saber comú, i és precisament aquest saber el que crea el sentit de que una altra història ha començat», escriu en 2017 la filòsofa i historiadora de la ciència Isabelle Stengers.

10.10.2024

Terra desenterrada (5)

548 JXR

Fins ací hem escrit nosaltres. Què tens a dir?
Què vols afegir? Quines paraules, dibuixos,
retalls, taques, ombres, poesies?
Pots escriure'ns a comunicacio@fundaciohortasud.org
o trobar-nos a la nostra seu, al Museu Comarcal de
l'Horta Sud.

Referències i agraïments

Acció Ecologista Agró
https://accioecologista-agro.org/

Associació Cultural Ca Bassot
https://linktr.ee/cabassot

Associació Cultural El Tremolar
https://asociaciones.alfafar.es/val/asociaciones/asociacion-cultural-de-vecinos-del-barrio-de-el-tremolar

Associació de Veïns i Veïnes de Castellar-L'Oliveral
https://www.facebook.com/associacioveinsiveines.castellaroliveral/

Associació Veïnal Barri de Sant Francesc de Manises
https://www.manises.es/va/asociacion-vecinos-san-francisco

Ateneu Cultural i Esportiu (Alaquàs)
https://x.com/Ateneu_Alaquas

Ateneu Cultural i Recreatiu de Picanya
https://www.instagram.com/ateneu.picanya/

Ateneu Cultural i Recreatiu (Sedaví)
https://www.sedavi.es/va/datos/ateneu-cultural-recreatiu

Ateneu Musical i Mercantil de Paiporta
https://www.instagram.com/casinopaiporta/

Banda de Trompetas, Tambores y Dulzainas de la A.C. Falla Manises
https://www.facebook.com/bandafallamanises/?locale=es_ES

Cases de Joventut Castelló
https://lafederacio.org/

Casino Ateneu Cultural Recreatiu (Beniparrell)
Casino Centre Cultural Recreatiu (Alfafar)
https://asociaciones.alfafar.es/val/asociaciones/centro-cultural-recreativo

Casino de la Terreta (Massanassa)

Círculo Cultural y Recreativo Els Escalons (Benetússer)
https://www.benetusser.es/va/circulo-cultural-recreativo-escalons

CEIP Bertomeu Llorens i Royo (Catarroja)
https://portal.edu.gva.es/46018977/

Centre Cultural El Casino (Quart de Poblet)
https://quartdepoblet.es/ayuntamiento/entidades/centre-cultural-el-casino

Crearqció (València)
https://www.crearqcio.com/

Fundació Scout Sant Jordi
https://fundacioscoutsantjordi.org/

Fundació Mans al Terra
https://mansalterra.org/

Fundación Movimiento Ciudadano
https://fmciudadano.org/

IDECO Horta Sud
https://www.idecohortasud.org/

La Maranya (Castelló)
https://lamaranya.org/

Agraïments especials a Júlia Gomar, a Josep Maria Tarazona, a David Macià, a Victor Escoín, a Eva Tudela, a Víctor Navarro i a Miguel Polo. Totes elles ens han aportat les seues reflexions i punts de vista per aprofundir en les temàtiques i enriquir els continguts. Moltes gràcies per compartir-nos el vostre temps i coneixements. Igualment, moltes gràcies a Pere de Prada i Arana, a Sergi Sapena, a Germán Caballero, a Eduardo Ripoll, a Elle Hygge, a Carlos Teixidor i a Santiago Peraita, seues són algunes de les fotografies que il·lustren els textos. També a Manuela Peraita, que des de la seua mirada pròpia de xiqueta ens ha dibuixat com veu i com viu el territori.

Publicitat

La Fundació Horta Sud és una entitat sense ànim de lucre amb més de cinquanta anys treballant per enfortir la societat civil organitzada i millorar la comarca on vivim. Per poder mantindre la viabilitat i independència de la Fundació, incorporem a empreses i entitats compromeses amb el territori i la comunitat en aquestes pàgines i obrim la possibilitat de col·laborar-hi.

Les empreses i entitats col·laboradores, que es presenten en aquestes pàgines de la revista i a les quals agraïm la seua aposta per fer possible aquesta eina de reflexió i pensament, respecten i comparteixen el principi inalterable de Papers de no publicar continguts patrocinats per cap empresa o entitat, ni intervindre en cap dels continguts tractats. Per aquest motiu, l'aparició de l'empresa o entitat en aquestes pàgines no significa necessàriament que aquestes compartisquen les opinions i postures expressades.

→ Si vols anunciar la teua empresa o entitat,
contacta amb nosaltres a
comunicacio@fundaciohortasud.org
o per telèfon al **961 55 32 27.**

LA EDITORIAL DE LAS BANDAS
Escanea el código QR y accede a nuestra Tienda Online.
TOT PER L'AIRE
EDICIONES
www.totperlairemusic.com

lacomu_
nicacion
MARKETING DIGITAL
Amb les associacions!
Ajudem negocis a créixer amb el Kit Digital
i col·laborem amb la Fundació Horta Sud
en projectes que canvien el món
lacomunicacion.es | Tel. 961 433 805
agencia marketing digital_agencia marketing digital_

LA RELACIÓ QUE RAONA

caixa popular
On toca estar.

Estem amb les associacions i les ajudem a *protegir-se*.

Les responsabilitats de les associacions i dels seus dirigents són moltes i diverses.

Nosaltres oferim tot tipus d'assegurances per protegir-vos.

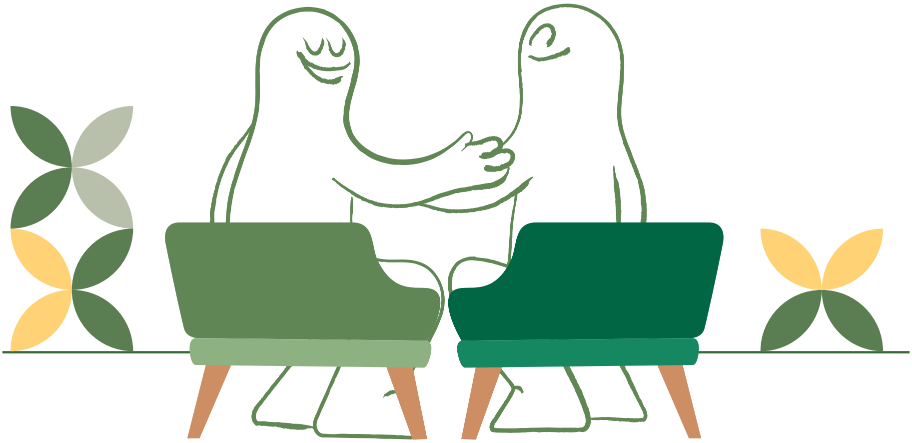

Fes-te de la Fundació!

https://fundaciohortasud.org/fes-te-fundacio-horta-sud/

Fundació **Horta Sud**

Per a continuar fent possible la Fundació, sigues part: Fes-te de la Fundació!

Amb les donacions particulars garantim la sostenibilitat econòmica i la independència de la Fundació Horta Sud, que permet continuar enfortint al teixit associatiu a través de formacions, acompanyament i ajudes econòmiques per a desenvolupar els seus projectes. També fa possible el desenvolupament i aplicació d'estratègies conjuntes per avançar en aspectes essencials de la comarca com el model de governança, la mobilitat sostenible, l'energia neta i accessible o el model econòmic, entre altres, així com l'oferiment d'activitats i materials que fomenten el pensament crític, tots ells gratuïts i en obert per a tota la ciutadania.

Fent-te de la Fundació podràs beneficiar-te de fins a un 80% de desgravació de la teua donació en la declaració de la renda*

150€ ⟶ **30€**

De donació — Després de desgravació

250€ ⟶ **50€**

De donació — Després de desgravació

* 80% de deducció per a donacions de fins a 250 € de persones físiques, del 40% a partir de 250 € i del 45% per a donacions recurrents a la mateixa entitat. 40% en el cas de persones jurídiques, 50% per al mecenatge sostingut. Més informació a: fundaciohortasud.org/util-practic-deduccions-fiscals-donatius/

REVISTA PAPERS
PRIMAVERA — ESTIU 2025

Edició:
Fundació Horta Sud
Presidència:
Imma López Primo
Direcció:
Julio Huerta Balastegui
Equip de redacció:
Mariví Martín
Violeta Peraita
Carles Desfilis
Carla Borràs
Aleix Pujol
Fotografia:
Carles Desfilis
Dibuix:
Manuela Peraita
Gestió i publicitat:
Mercedes Juan
Disseny i maquetació:
Eugenio Simó
Impressió:
Gráficas Royanes
Dipòsit legal:
V-3831-2024
ISSN:
3045-509X

Número d'exemplars: 1.200

Es permet la utilització de l'obra original i la generació d'obres derivades sempre i quan no se'n faça un ús comercial i s'atribuïsca l'autoria original. La remescla, transformació o creació a partir del material s'ha de difondre amb la mateixa llicència que l'obra original.

Si vols fer algun suggeriment, aportació o proposta vinculada amb la revista pots contactar amb nosaltres per correu electrònic a **comunicacio@fundaciohortasud.org** o per telèfon al **961 55 32 27**.

Fundació **Horta Sud**

caixa popular

Amb la col·laboració de la Conselleria d'Educació, Universitats i Ocupació

GENERALITAT VALENCIANA

ACADEMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

FSC
www.fsc.org
MIXTO
Papel procedente de fuentes responsables
FSC® C113936

EMAS

BY NC SA

17 ALIANÇA PELS OBJECTIUS

Fomentar la cohesió social i buscar l'equitat